

selijke „tyrannie“ nog er is, doch, hoe de verbondslin loopt, nadat de stem der hervormers heeft geklonken, en het Woord Gods weer op den kandelaar is gezet, en tot de „Entscheidung“ is gedwongen;

f) het argument, waarmee we ook ditmaal prof. Dijk de pluriformiteit hoorden verdedigen, zulks na den oproep dien prof. Hepp tegen de Feenstra deed uitgaan, kon ons niet overtuigen.

Intusschen, prof. Kuyper heeft („Heraut“ 2096) ook op Dathen zich beroepen. Volgende week hopen we daar iets over te zeggen.

K. S.

Van Toorenenbergen, De Cock, Kuyper, dr de Bondt.

Dr J. J. v. Toorenenbergen heeft in zijn „Bijdragen tot de verklaring, toetsing en ontwikkeling van de Leer der Hervormde Kerk“ (Utrecht, 1865, 213) deze stelling geponcerd:

„De Roomsche Kerk heeft zich door het concilie van Trente van de apostolische kerk gescheiden.“

Met Van Toorenenbergen ben ik het lang niet altijd eens; dit zij vooropgesteld. Maar als in zijn verdediging zijner pluriformiteitsleer (en in de daartoe aangeboden „interpretatie“ van artikel 27 der Belijdenis) prof. Kuyper zich beroept op Doedes, dan mag ik in bestrijding van dr A. Kuyper's (en anderer, niet aller) pluriformiteitsleer wel eens in Van Toorenenbergen neuzen.

Ik doe dat met een tikje jaloerschheid, als ik bedenken hoe men onder ons tegenwoordig zijn best doet, den kerknaam voor Rome te reserveeren, nog wel op vermeend gezag van Calvijn.

Van Van Toorenenbergen naar dr A. de Bondt is de weg lang genoeg. Toch waag ik 't er op, beide broeders naast elkaar te zetten. In „Credo“ n.l. heeft dr de Bondt deze week een enkel woord gewijd aan de vraag, of Calvijn Rome al dan niet kerk noemt.

In tweedriele opzicht is dit artikel een vooruitgang. Primo moet men weten, dat het bestaan van ondergeteekende door de lezers van gemeld orgaan deze week is „ontdekt“. Tot nu toe bestond ik voor het orgaan van prof. Hepp, althans in de binnenpagina's, niet; hoogstens in Persschouw, in oratio obliqua alzo. In oratio recta werd ik wel bestreden, maar dan op een manier, die slechts voor ingewijden herkenbaar was. Thans heeft dr de Bondt de methode van zijn redacteur met één slag veranderd. Wie weet, wat dat nog voor goeds opleveren kan! Dr de Bondt is blijkbaar met mij van meening, dat de huidige meeningengeschillen, waarover prof. Hepp (geval-Feenstra) in de pers weer begonnen is, en anderen (prof. Kuyper, prof. Dijk etc.) hem zijn nagevolgd (voor wat het bespreken van dit thema betreft) in de pers een plaats hebben moeten. Hij vat althans het thema der pluriformiteit, dat prof. Hepp aansneed, weer op. Ook in dit opzicht is er dus tusschen ons blad en dat van prof. Hepp overeenstemming. Wie weet, al weer, wat daaruit goeds voortkomen kan!

Een vooruitgang dus, dit artikel. Ook om deze reden; dr de Bondt zegt, dat 't maar een kwestie van accent is, of Calvijn nu bekeken wordt op mijn manier, dan wel op die van prof. Dijk (en prof. Kuyper, voeg ik erbij).

Dat staat er nu wel niet letterlijk zóó, maar het ligt er toch in. Immers, prof. Dijk had geschreven ('t was geen samenvatting, zooals dr de Bondt meent, doch letterlijke aanhaling), dat Calvijn nimmer den naam van kerk aan Rome had ontzegd. Daartegenover had ik opgemerkt: hij deed het wel. Vóór ik nog klaar ben, ik mag dat wel, zegt nu dr de Bondt: „wij gelooven, dat het accent bij Calvijn anders valt, dan prof. Schilder het voorstelt“.

Zou men niet verbijdt zijn wegens den goeden voortgang van ons kerkelijk leven? Nog maar een paar weken geleden verkondigde prof. Dijk, voorstander eener pluriformiteitsleer: Calvijn ontzegt nooit den naam kerk aan Rome. Thans komt in het orgaan van een anderen pluriformiteitsverdediger, prof. Hepp, het zinnetje voor (vrij weergegeven): nu ja, hij deed het wel, maar het accent is wat anders dan Schilder het legt.

Al zou dit laatste nu ook werkelijk waar zijn, dan hebben we toch al heel wat gewonnen. Ook al spreekt men een volzin anders uit, met ander accent, hij blijft er dezelfde volzin om. Men kan dan voortzich geleerde-termen-apparatuur te hulp roepen, en met dr de Bondt er van maken: „niet zonder meer ontzegt“, of: niet „in absoluten zin“ ontzegt, — in elk geval is dat wat anders, dan dat men ponceert: nooit ontzegt. We noteeren dankbaar, dat in het blad van prof. Hepp met mij van gedachten gewisseld wordt over de vraag, „op welke wijze Calvijn den naam kerk aan Rome ontzegt“. Voor deze hulp in het indeuken van den lichtgebouwen muur der pluriformiteitsleer ben ik het orgaan van prof. Hepp zeer dankbaar. Waar de polemiek al niet goed voor is.

Overigens, dr de Bondt heeft mij inzake dat „accent“ nog niet gewonnen. Het schijnt hem niet bekend, dat het prof. Kuyper geweest is, die destijds in „De Heraut“ in een artikelenreeks, waarnaar een synodaal rapport verwees, op den brief van Calvijn aan Sozzini gewezen heeft. Prof. Kuyper haalde daaruit: Calvijn erkent dat er overblijfselen van de kerk onder Rome zijn. Ik merkte op: ja, maar lees de h e e l e correspon-

dentie, dan blijkt, dat Calvijn in den voorafgaanden brief voorop plaatst, dat hij Rome den kerknaam ontzegt. Dat is het uitgangspunt, en daarna wordt dan het verwijt van inconsequentie ontzenuwd.

En nu meent dr de Bondt, dat dit „niet geheel juist is“.

Nu, daarmee ben ik al content. Niet geheel juist. Het aantal waarheidsprocenten berekens wie kan. Als dr de Bondt zelf toegeeft, dat Calvijn tegenover de pauselijke kerk wijst op de kerk van de Reformatie, en dat dan dát voor hem de ware kerk is tegenover de valsche, pauselijke kerk, dan moge hij zich inspannen, om dan verder de concordie met de theorie-prof. Kuyper-prof. Dijk te redden, ik behoef daarop niet in te gaan. Primo, omdat ik, toen dr de Bondt schreef, al weer nieuwe elementen had bijgebracht, waarmee ik nog een poosje verder gaan zal. Secundo, omdat dr de Bondt zich vergist, als hij meent, dat Calvijns weigering van den herdoop van hij Rome gedoopten te maken heeft met een of andere erkenning van Rome als kerk. Daar schrijf ik trouwens ook over. Met genoegen wil ik dr de Bondt van breeder poging tot bewijsvoering dienen. Als hij 't vraagt. En als hij dan belooft, in prof. Hepp's orgaan daarop terug te komen. We kunnen elkaar's artikel b.v. dan overnemen. Doen? Bijdrage tot waarheid en vrede!

Ja, maar, zoo zal dr de Bondt zeggen: ik heb al één bewijs naar voren gebracht. Behalve een paar uitspraken van de Institutie, die trouwens geheel strooken met wat ik beweerde, en waarop ik destijds breed ingegaan ben, toen prof. Hepp voor het eerst, dadelijk na mijn optreden in Kampen (!) in een almanak mij, volgens eigen zeggen, had bestreden, wijst dr de Bondt op een uitspraak van Calvijn in een brief aan den roomschen kardinaal Sadoletus. Ik had die op het lijstje van behandeling staan.

Aan Sadoletus schrijft Calvijn volgens dr de Bondt:

„Maar — zult gij zeggen: wat is dat voor een aanmatiging: bij ons alleen is de Kerk en nergens anders ter wereld?“

Neen, Sadolet, dat onder Uw bestuur gemeenten van Christus voorkomen, ontkennen wij niet, maar wij beweren, dat de Roomsche opperpriester, met heel de schare van valsche bisschoppen, die daar de plaats der herders innemen, wilde wolven zijn, die er alleen op uit zijn, het Rijk van Christus te verscheuren, en te vernietigen, tot het een ruïne geworden is.“

Ook hieruit blijkt, aldus besluit dr de Bondt, dat Calvijn in zijn scherpe veroordeeling van de pauselijke hiërarchie niet voorbijziet, dat daar overblijfselen van de kerk van Christus zijn.

Ja, ja, alsof dat nu iets zou beteekenen voor de plaatsing van Rome onder het pluriformiteits-schemal. Waarom loopt men toch over het groote vraagpunt heen?

Overigens, waar zijn toch de dagen van De Cock en van Kuyper gebleven? Hebben die ooit ontkend, dat er onder de haagsche synode kerken waren, die nog „onder het juk“ waren, en die ze daarom vrij moesten maken? Welneen: juist omdat ze daarvan vast overtuigd waren, gingen ze van plaats tot plaats, plaatsten de menachen voor de beslissing, en zeiden dan wat prof. dr H. H. Kuyper in die goede dagen heeft geleerd, en wat we tegenwoordig blijkbaar niet meer gelooven mogen, zonder van „nieuwlichterij“ beschuldigd te worden, hoewel het toch zoo oud is.....

We herinnerden hierboven aan Van Toorenenbergen. Het concilie van Trente, dat voor hem van zoo beslissende betekenis is, is aangekomen 13 Dec. 1545. Calvijns antwoord aan Sadoletus is gedateerd September 1549. Ruim zes jaar vóórdat officieel de band werd doorgesneden. Wie nu bedenkt, dat een reformatie, zelfs in het kleine Nederland, in de dagen van treinen of trekschuiten (doleantie en afscheiding) jaren en jaren duurt, kan zich meteen verzekerd houden, dat een reformatie, als destijds Europa wilde terugvoeren, Europa, met zóoveel vorsten en vorstjes, onder zóó sterke pressie van de overheid op de kerk, en met zóó zware geografische moeilijkheden, en zóó gebrekkige communicatiemogelijkheden, niet één-twee-drie voor elkaar te krijgen was. Als De Cock na zijn uitzetting had gezegd — l'eglise, c'est moi, en niet had bedacht, dat er onder het „synodale juk“ plaatselijke gemeenten waren, door „de synode“ gepraesideerd (dat woord gebruikt Calvijn tegenover Sadoletus), of als Kuyper-Ruigers in dien geest hadden geredeneerd, dan zou de vroegere dr H. H. Kuyper niet hebben kunnen schrijven, zooals hij het omstreeks 1892 toch metterdaad deed.

Wat zegt dat nu toch voor ons probleem, of Calvijn, 6 jaar vóór Trente er is, erkent, dat er nog altijd schapen van Christus, plaatselijke gemeenten, zitten te zuchten onder het juk van kardinalen? Was soms de reformatie al overal doorgedrongen? Geen sprake van! Was de band met Rome tot op de laatste vezel doorgesneden? Maar het concilie van Trente, 13e zitting (ed. Mechelen, p. 108) vertelt, plechtig genoeg, dat het met verlangen uitziet naar de komst der protestanten! Eerst ann het slot wordt de duimschroef goed aangezet. In 1537 hadden de Protestanten nog beraadslaagd, hoe zij zich houden zouden op het toegezegde, maar steeds verschoven concilie. Is men vergeten het Regensburgsche interim? Men zou zich nog een poosje beraden, en afwachten hoe de zaken zouden loopen op het a.s. concilie.

't Is mij een raadsel, hoe de kinderen van De Cock en Kuyper kunnen constateeren: Calvijn zag 6 jaar vóór Trente nog kerken onder het juk, en daarom ontzegt hij den naam kerk niet aan de jukopleggende gemeenschap. We raken al verder van de Doleantie en de Scheiding af, als we niet oppassen.

Daarom is het noodig, tegen de meer dan dreigende defunctie op te treden.

Zonder aanzien des persoons.

K. S.

De z.g. „erkenning“ van den doop.

Zoo wel prof. Kuyper als prof. Dijk bejveren zich te betoogen, dat een kerkelijk instituut (ook het onze) dat den doop, in een ander instituut bediend, (onder bepaalde condities) niet hernieuwt, in geval de gedoopte van kerkelijk instituut verwisselt, daarmee dit doopende instituut factisch erkent als kerk.

Ik verbaas me telkens weer over die redeneering. Zijn soms ook de Roomschen al geneigd, den kerknaam te geven, aan hen, wier doop zij niet herhalen?

Op het concilie van Trente, 7e zitting, 3 Maart 1547, is met betrekking tot den doop vastgesteld, dat als iemand beweert, dat de doop, die door ketters in den naam van Vader, Zoon en Geest bediend is met intentie, te doen wat de kerk niet, geen ware doop is, hij te veroordeelen is.¹⁾

Zoekt men in het register onder „haeretic“ naar de beteekenis van den naam „ketter“, dan wordt verwezen naar..... de Protestanten.

Alzoo zou Rome op hetzelfde concilie, dat nog de protestanten aan den doem zou overgeven, hen als kerk hebben erkend?

Wat dit concilie van Trente besliste, lag trouwens geheel in de lijn van vroegere besluiten.

Toen Koning Leo IV van Klein-Armenië, dat destijds althans in naam met Rome verbonden was, paus Benedictus XII om hulp had gevraagd tegen de Saracenen (Hefe, VI, 653), antwoordde de paus, dat dan die Armeniërs eerst maar eens hun dwalingen moesten herroepen. En er werd meteen werk van gemaakt ook: een synode werd bijeengeroepen, om de dwalingen te formuleeren. Niet minder dan 117 dwalingen werden opgesomd: grondige arbeid! Hoewel, — niet zonder repetities, wat bij zoo ruime fabricage geen wonder is. Tot de gewichtigste, die Hefe vermelding waard keurt, behoort, nr 36 (bl. 655), dat zij allen, die van een andere kerk tot hen overkomen, overdoopen. Daar wil de paus dus niets van weten. Heeft de paus daarmee al die instituten als kerk erkend? De paus is over het geval lang niet te spreken; hij laat zelfs aantekenen, dat (Hefe 656) enkele lieden, die op armenische manier gedoopt waren, doch later op latijnsche manier waren herdoopt, in Florence van eenige Armeniërs te hooren hadden gekregen, dat deze latijnsche doop niet meer waard was, dan een doodgewoon bad, niets meer waard, dan of (de kerkelijke taal in die dagen is niet preutsch) een hond de goede lieden bevuilde had. Men is dus op zijn eigen doop ter dege gesteld, wil hem, zelfs als 't herdoop geweest is (hetgeen in bepaalde gevallen noodig geacht werd) niet bespot zien: maar wil men toch niet dat de armeniërs ieder herdoopen, onverschillig waar hij vandaan komt.

De Armeniërs hebben op deze aanklachten prompt met een „es ist nicht wahr“ geantwoord (Hefe, 659). Inzake het eerste punt volstaan ze met een eenvoudig „neen“; inzake het tweede constateeren ze, dat ze van het incident onkundig zijn, maar nu ook hunnerzijds niet begrijpen, dat wettig gedoopten te Rome soms worden overgedoopt. Ze kaatsen den bal terug (661).

Men ziet het: van Armenië tot Italië, van Sis tot Rome is men het erover eens: niet zóó maar herdoopen, wie uit een andere kerk overkomt. Maar men denkt er niet over, te beweren: het zijn allemaal kerken, die instituten, waar ze vandaan komen.

Toen Nicolaas I met de Bulgaren, die hem kwamen raadplegen teneinde in hun land met de kerk van Rome in contact te kunnen komen, handelde, kwam o.m. het feit ter sprake, dat een jood, van wien niet vaststond, dat hij christen was, er heel wat gedoopt had. Kon dat maar? De doop, zegt Nicolaas, is toch geldig, als hij maar op de drieënigheid of op Christus' naam is bediend.

Zoo ware meer te noemen. Ging men dit advies van Nicolaas, of het antwoord aan de Armeniërs, of de uitspraak van Trente bewerken op dezelfde manier, waarop hij ons over het advies van Calvijn aan Knox (zie elders in dit nummer) gehandeld is, wel, we konden zomaar concludeeren, dat Rome de sterkste voorstandster is van de pluriformiteit. Het gravamen Bulzer was dan heelemaal van de baan.

Maar, hoe interkerkelijk-verbindend zulke opvattingen over de weigering van herdoop ook mogen zijn, als men ze doortrekt n.l. we zullen er toch maar geen glossen over maken. Daar is de zaak te ernstig voor. We zullen ze alleen bestrijden, omdat het noodig is terwille van de reformatie onzer kerkbeschouwing.

K. S.

1) Si quis dixerit, Baptismum, qui etiam datur ab haereticis in nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti, cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, non esse verum Baptismum; anathema sit (S.S. et oec. Concilii Tridentini canones et decreta, Mechliniae, 1826, 68; vgl. decret. Eugenii in conc. Florent. Caus. I. q. I. c.).

Nationaal-socialistisch protest.

We hebben indertijd geschreven over het comité „Terug naar het Evangelie“, en de spreekbeurt, die dr H. W. v. d. Vaart Smit daarvoor vervulde. We toonden aan, hoe dr v. d. V. S. onder de nationaal-socialisten

optrad. beschuldigd aan h. Thans ties. H. volgend gelle er stempe den „op Horstwi ring, m In het onder e voor va Smit's de con tengroe In di dr L. B Haag, eraan, de defa socialis. Vervv onderz stateerw het Com blad wa leidend het Com Advies. Op d Dr Ter Het mo help o laak P Intus en secr zijn die zoo lez middel Christus Horatw onze b daarvan zagen f zitte en C. Gemv bonden zijn led van de een spr Vervv de l i j f van de sche U nemen brengen Poot in Daar onder e baar o Hoe uitlatin neer zij gen we Natu laten. J bovensl waakz Ik g organis

VA

„De nog m. Dat wel de wordt domin het ley belang Zoo redact „De B over d Leeraa Van collega zullen blijds iets de Zoo jonge Gelu goed s scher J Zij v zijn, e Zij z